

**SATUL SĂLĂJEAN
ÎN PRESA COMUNISTĂ
A ANILOR 1950**

EUGEN CRIHAN

**SATUL SĂLĂJEAN
ÎN PRESA COMUNISTĂ
A ANILOR 1950**

EDITURA UNIVERSITARĂ
București, 2017

Colecția ISTORIE ȘI ȘTIINȚE POLITICE

Redactor: Gheorghe Iovan

Tehnoredactor: Ameluța Vișan

Coperta: Monica Balaban

Editură recunoscută de Consiliul Național al Cercetării Științifice (C.N.C.S.) și inclusă de Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (C.N.A.T.D.C.U.) în categoria editurilor de prestigiu recunoscut.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

CRIHAN, EUGEN

Satul sălăjean în presa comunistă a anilor 1950 / Eugen Crihan. -

București : Editura Universitară, 2017

ISBN 978-606-28-0650-7

070

94

DOI: (Digital Object Identifier): 10.5682/9786062806507

© Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate, nicio parte din această lucrare nu poate fi copiată fără acordul Editurii Universitare

Copyright © 2017

Editura Universitară

Editor: Vasile Muscalu

B-dul. N. Bălcescu nr. 27-33, Sector 1, București

Tel.: 021 – 315.32.47 / 319.67.27

www.editurauniversitara.ro

e-mail: redactia@editurauniversitara.ro

Distribuție: tel.: 021-315.32.47 / 319.67.27 / 0744 EDITOR / 07217 CARTE

comenzi@editurauniversitara.ro

O.P. 15, C.P. 35, București

www.editurauniversitara.ro

CUPRINS

Cuvânt înainte	7
I. Chiaburii	12
II. Gospodăriile agricole colective	43
III. Cotele	83
IV. Autoimpunerea și munca voluntară	103
V. Cooperația, contractările	112
VI. Propagandă, agitație, învățământ de partid	131
VII. Activitatea politică și obștească	152
VIII. Școala, analfabetismul, sănătatea	162
IX. Căminele culturale, viața culturală și sportivă....	174
X. Întreceri socialiste	187
XI. Fruntași	196

CUVÂNT ÎNAINTE

Lucrarea de față este rezultatul unei investigații arhivistice privitoare la presa comunistă a anilor 1950. Mai exact, este vorba de săptămânalul „Drum nou”, organ de presă al Comitetului raional PMR Jibou (între 1951-1953), apoi al Comitetului raional PMR Zalău (între 1953-1958). Noi am studiat patru ani de apariție (între 1952-1955) și sperăm că, urmare a despuierii datelor din 222 de numere de ziar, am oferit o imagine fidelă a „performanțelor” ideologico-propagandistice ale presei acelor vremuri.

Pe de altă parte, volumul se înscrie, după cum sperăm, într-un ansamblu tot mai vast de lucrări care sunt menite să ofere o imagine tot mai exactă și tot mai pertinentă științific a modurilor de acțiune și a consecințelor totalitarismului comunist din România.

Din relativ vasta literatură istoriografică care vine în anii din urmă să acopere tot mai multe lacune informaționale selectăm pentru necesitățile limitate ale volumului de față lucrări precum cele ale lui **Dan Cătănuș** și **Octavian Roske** – *Colectivizarea agriculturii în România. Dimensiunea politică*, vol. 1, 1949-1953, și vol. 2, 1953-1956, ambele apărute sub egida INST, în anii 2000,

respectiv 2005. Aceiași autori oferă în *Colectivizarea agriculturii în România. Cadrul legislativ 1949-1962*, INST, 2007, o imagine documentară cvasi-exhaustivă cu privire la legislația represivă a statului totalitar, pentru ca volumul lor *Colectivizarea agriculturii în România. Represiunea*, INST, 2004 să ne ofere amănunte relevante privind acțiunea represivă a autorităților comuniste. O analiză pertinentă a fenomenului colectivizării oferă **Bogdan Tănăsescu** în *Colectivizarea între propagandă și realitate*, Ed. Globus, 1994, iar **Sanda Borșa** și **Mihai Croitoru** realizează în lucrarea *Colectivizarea agriculturii în România: mecanismele legislative ale subordonării lumii rurale (1949-1962)*, Ed. Mega, 2009, o abordare pertinentă și documentată a acțiunii legislative care a condus la anihilarea lumii tradiționale românești. Cercetări de referință în domeniu avem în **Dorin Dobrinu** și **Constantin Iordachi** – *Chiaburii vechi și noi: închiaburirea și deschiaburirea țăranilor din Aurel Vlaicu*, Polirom, Iași, 2005, ca și în **Gail Klingman** și **Katherine Verdery** - *Țăranii sub asediu. Colectivizarea agriculturii în România*, Polirom, Iași, 2015.

Relevante pentru tema volumului nostru sunt și lucrări precum cele ale lui **Cosmin Budeancă** și **Florentin Olteanu** (coord.) – *Destine individuale și colective în comunism*, Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc, Polirom, 2013; **Sanda Borșa** – *Colectivizarea agriculturii în fosta regiune administrativă Cluj (1949-1962)*, Ed. Mega, 2012;

Dorin Dobrinu și **Constantin Iordachi** (coord.) - *Țărăimea și puterea. Procesul de colectivizare a agriculturii în România (1949-1962)*, Polirom, 2005; **Gheorghe Iancu, Virgiliu Țărău, Ottmar Trașcă** (coord.) - *Colectivizarea agriculturii în România. Aspecte legislative (1945-1962)*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2000; **Eugen Denize, Cezar Mata** - *România comunistă. Statul și propaganda 1948-1953*, Ed. Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2005; **Eugen Denize** - *Propaganda comunistă în România*, Ed. Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2011; **Constantin Iordachi și Dorin Dobrinu** (ed.) - *Transforming Peasants, Property and Power. The collectivization of Agriculture in Romania 1949-1962*, CEU Press, Budapest, New York, 2009.

Din multitudinea de studii dedicate comunismului după 1990 amintim aici: **Andreea Andrei** - *Colectivizarea românească din perioada 1949-1962*, Sfera Politicii, nr. 178; **Nicoleta Ionescu-Gură** - *Categoria socială a „chiaburului” în concepția PMR din anii 1950*, Analele Sighet, vol. 8; **Florin Abraham** - *Studiu de caz privind propaganda pro-colectivizare în comuna Someș-Odorhei, județul Sălaj (1946-1950)*, în *Sovietizarea nord-vestului României, 1944-1950*, Ed. Muzeului Sătmărean, 1996; **Gheorghe Șișeștean** - *Agresiune și colectivizare în Sălaj, în Sovietizarea nord-vestului României, 1944-1950*, Ed. Muzeului Sătmărean, 1996; **C. Degeratu și O. Roske** - *Colectivizarea agriculturii. Modelul sovietic: drumul belșugului*, Arhivele totalitarismului, an II, nr. 3, 1994;

Valeriu Antonovici – *Munca patriotică: control social și mobilizare în proiectul socialist*, în *Represiune și control social în România comunistă*, Anuarul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc, vol. V-VI, Polirom, 2011; **Camelia Moraru** – *Agricultura dobrogeană și împărțirea țăranilor pe criterii de clasă*, *Analele Sighet*, vol. 8; **Lavinia Ivașcu** – „*Noi nu am fost oameni, că am fost chiaburi*”. *Mărturii privind colectivizarea în Maramureș*, *Analele Sighet*, vol. 8; **Gheorghe Onișoru** – *Propagandă și contrapropagandă: tema colhozului (1944-1949)*, *Analele Sighet*, vol. 2; **Mihai Gheorghiu** – *Cercetare asupra comunizării prin cooperativizare a satului românesc*, *Analele Sighet*, vol. 2; **Petru Guran** – *Colectivizarea, punctul nevralgic al comunismului*, *Analele Sighet*, vol. 1.

În încheierea sumarului nostru periplu bibliografic semnalăm studiile apărute în *Acta Musei Porolissensis*, XXIII, vol. 2, 2000, aparținând lui **Dorin Dărăban** – *Cooperativizarea agriculturii în România. Studiu de caz: Roșiori, raionul Șomcuta Mare, Mariei Mândroane - Țăranul bănățean-cărășean sub „avalanșa comunistă”* și lui **Marin Pop** – *Imaginea „chiaburului” reflectată în presa sălăjeană. Propagandă și realitate*. În aceeași *Acta Musei Porolissensis*, XXV, 2003, întâlnim studii precum cele ale lui **Marin Pop** – *Problema agrară în comuna Mirșid în perioada 1945-1962*, **Augustin Țârău** – *Debutul colectivizării în Crișana și reacția lumii rurale*, **Gabriel Moisa** – *Revolte țărănești în județul Bihor cauzate de*

*debutul procesului de colectivizare a agriculturii, **Ioan Muscă** – Înființarea GAC în comuna Rus (județul Sălaj) ori **Daniel Săuca** – Agricultură și represiune mediatică. Propaganda „colectivistă” în presa scrisă din județul Sălaj în perioada 1948-1959.*

I. CHIABURII

Copiind fidel modelul sovietic, impus țării începând cu anul 1945, dar mai ales după 1948, partidul comunist a realizat o categorisire în cinci a celor din sectorul agricol: țăranii fără pământ, țăranii săraci, mijlocașii, cei înstăriți și moșierii. Întrucât prima categorie era slab reprezentată statistic, iar ultima categorie va dispărea complet după martie 1949, vor rămâne efective trei categorii. Prima dintre ele era constituită de țăranii săraci, considerați aliați „naturali” ai clasei muncitoare și ai comuniștilor. A doua categorie era cea a mijlocașilor, ceva mai nesiguri din punct de vedere a fidelității lor politice, dar care puteau fi atrași într-o alianță, fie ea și vremelnică, cu partidul comunist. A treia categorie o constituiau chiaburii (echivalentul românesc al kulacilor sovietici), declarați oficial ca „dușmani de clasă”, și care, într-un fel sau altul, urmau să fie eliminați din peisajul rural românesc.

Nimic nu părea a pune sub semnul întrebării acea clasificare tripartită, care părea să aibă drept temei solid mărimea proprietății, precum și modul în care aceasta era exploatată economic. Un număr oarecare de hectare de pământ, proprietatea asupra unor mijloace de producție mai speciale (cum ar fi batozele) ori utilizarea de forță de muncă

dinafara gospodăriei (argați, slugi) păreau criterii ferme pentru încadrarea în categoria chiaburilor. Și totuși, existau numeroase neclarități „conceptuale”, așa cum de altminteri era de așteptat. Niciun document oficial nu avea cum diferenția la modul strict și lipsit de dubii între un gospodar care avea „x” hectare de pământ și unul care avea „x-1” sau „x+1” hectare de pământ. La fel, utilizarea muncii străine, atât de limpede teoretic, era cu totul discutabilă pragmatic. Căci dacă cineva utiliza doar punctual, pe perioade scurte de timp (în perioada campaniilor agricole), muncă străină însemna aceasta neapărat „exploatarea omului de către om”? Este de bănuț că, cu excepția țărănilor săraci, proprietari ai unor suprafețe infime de pământ, toți ceilalți țărani, inclusiv mijlocașii, resimțeau în perioadele de maximă presiune agrotehnică nevoia unui ajutor dinafara gospodăriei (de unde și fenomenul universal răspândit al clăcii). Criteriul cantitativ propus de autoritățile comuniste, prin utilizarea forței de muncă străine timp de 30 de zile pe an, era și el un soi de pat procustian generator de confuzii curente.

În fine, deși criteriul posesiei unor mijloace tehnice mai speciale (mai scumpe) era mai limpede, nu toți țărăniile susceptibili de a fi proclamați chiaburi posedau așa ceva (nu toți cei care aveau multe hectare de pământ aveau și batoze etc.). Ceva mai limpede părea criteriul posedării unor stabilimente comerciale ori de mică industrie, precum de exemplu cârciumile ori morile. Dar, odată cu naționalizarea acestora, realizată la începutul anilor 50, și acest criteriu a

dispărut. În plus, ca și în cazul mijloacelor tehnice speciale, nu toți potențialii chiaburi posedau asemenea stabilimente.

În fața unor asemenea dificultăți conceptuale, soluția partidului comunist a fost una de tipul „tăierii nodului gordian”, care, în mod evident, conduce spre arbitrariu și, în cele din urmă, spre abuz. Și aceasta cu atât mai mult cu cât sarcina clasificării țăranilor a fost încredințată puterii politice locale (sfaturilor populare, controlate de organizațiile locale ale partidului). Procedura era nesigură și contraproductivă din mai multe puncte de vedere, lăsând loc unor „interpretări” care de care mai discutabile. Întrucât încadrarea cuiva în categoria de chiabur constituia un risc multiplu (începând cu cel economic și încheind cu cel privind imaginea publică), gospodarii încercau să evite, prin mijloacele care le stăteau la îndemână, statutul de chiabur. Or, dată fiind fluiditatea limitelor trasabile între chiaburi și mijlocași, cu câteva excepții din fiecare sat, îndestui potențiali chiaburi puteau realiza încadrarea lor ca mijlocași. Întru realizarea acestei performanțe aliatul lor principal era chiar aparatul bicefal de partid și stat local, format din indivizi cu o pregătire și cu un discernământ social cu totul precar. Pus în fața acestei situații, partidul comunist reînnoia aproape obsesiv apelul la „vigilență” și la „deconspirarea dușmanului de clasă” („demascarea” sa). Dar acest apel era pe cât de trebuincios din perspectiva logicii luptei de clasă, date fiind numeroasele rateuri clasificatorii, pe atât de periculos, date fiind atât erorile care puteau apărea din exces de zel, cât și introducerea unor

subiectivității vindicative (era suficient pentru a nenoroci pe cineva, sau măcar a-i crea grave probleme existențiale, să-l încadrezi-reîncadrezi la chiaburi).

Avem în categorisirea chiaburilor și o miză economică, care consta în prelevarea surplusurilor de produse alimentare, necesare aprovizionării orașelor și plătirii despăgubirilor de război către URSS. Introducerea sistemului de cote obligatorii în 1946, și valabil până în 1957, pare să aibă o relevanță strict economică. Dincolo de această aparență stă realitatea politică și ideologică: sistemul de cote obligatorii a fost conceput și a funcționat ca instrument al „luptei de clasă”, menit să dea o lovitură fatală celei mai viabile unități productive din agricultura românească a timpului, gospodăria chiaburească. Lovind cu o tenacitate demnă de cauze mai bune în chiaburi, încercând să-i aducă la „sapă de lemn”, partidul comunist ducea o politică agrară sinucigașă, oricum contradictorie cu idealul proclamat al bunăstării alimentare a celor de la orașe. Căci, în loc să permită ori chiar să stimuleze investițiile de capital din agricultură (pe care le puteau realiza în primul rând chiaburii), partidul a transformat statul într-un spoliator feroce al surplusului agricol, nelăsând satelor resurse de dezvoltare (una dintre consecințele vizibile ale acestor politici falimentare a fost învechirea și degradarea echipamentului agricol, relevat prin des invocatele „defecțiuni ale batozelor” în timpul campaniilor de treieriş).

Miza era, aşadar, una prioritar politică și ideologică, iar cele două (sau cel puțin două) paliere ale ei privesc, pe

de o parte, slăbirea și înfrângerea rezistenței țărănești, iar pe de altă parte, și în concomitență cu primul palier, transformarea socialistă (colhoznică) a agriculturii românești.

Curând după preluarea întregii puteri politice, partidul comunist a realizat că principala rezistență în raport cu politicile preconizate de el vine din zona ruralului. În primul rând, avem de-a face aici cu o massivitate socială, câtă vreme ruralitatea acoperea aproximativ 80 la sută din populația țării. În al doilea rând, ceea ce se practicase la orașe prin naționalizarea din 1948 era de neaplicat în cazul proprietății țărănești (fie și din rațiuni politico-ideologice, dar erau și rațiuni economice la mijloc). În al treilea rând, lumea țărăneasă, păstrătoare tenace a tradițiilor, se opunea cu îndârjire „modernizărilor” preconizate de partidul comunist. O făcea în general în tăcere, înăbușindu-și glasul suferințelor induse de politicile comuniste, dar această tăcere nu lăsa decât puțin loc unor compromisuri substanțiale. Compromisuri existau, dar ele erau formale, după formula „zi ca el și fă ca tine”.

Or, în această confruntare surdă dintre voința politică a partidului și lumea socială de veacuri așezată în tiparele ei a satului, chiaburii reprezentau campionii rezistenței la schimbarea propusă explicit și imperativ. Fiind „fruntea satului”, ei erau modele de superioritate socială și antropologică „naturale”, după care se ghidau toți membrii comunității, inclusiv cei care, din varii motive, îi invidiau și

manifestau resentimente împotriva lor. Ca urmare, demersul demolator al partidului comunist a fost unul corect strategic din perspectivă strict politică și ideologică (chiar dacă deficitar, ca să nu spunem catastrofal, din perspectivă economică).

Împovărarea excesivă a chiaburilor prin sistemul cotelor a demonstrat ad oculos că gospodăria cea mai performantă din satul românesc nu putea rezista în fața presiunilor politicului. Dacă ea a supraviețuit până la înghițirea ei de către gospodăria colectivă, nu era mai puțin evident că o făcuse în condiții de maximă dificultate, la limita supraviețuirii, ceea ce făcuse ca atractivitatea ei să fie serios diminuată. De aceea, cel puțin unora dintre țărani soluția intrării în „colectivă” le-a apărut ca fiind una acceptabilă, fie și pentru că „scăpau de pământ”. Dar cei mai mulți au continuat să creadă în valorile proprietății particulare. De aceea, asaltul final în vederea colectivizării a necesitat apelul la tot soiul de mijloace de forță, exercitate în primul rând la adresa chiaburilor. Dar între timp aceștia nu fuseseră doar ținta unor presiuni economice, ci și a unei campanii complex orchestrate de erodare imagistică, până la acute de demonizare publică. Ideea generală a demersului era ca chiaburului să-i fie asociată imaginea unui răufăcător, real sau potențial. Procedura era cea a calomniei publice și repetate, potrivit vechii formule cinice a lui Talleyrand. Și chiar dacă oamenii vedeau evidența, aceea că chiaburul lapidat imagistic era unul și același gospodar de ispravă, tendința firească era aceea de

îndepărtare de personajul demonizat (altminteri riscai să fii categorisit drept „codiță de topor a chiaburului”). În fond, este greu de stabilit ce anume a deteriorat mai mult chiaburimea: presiunea economică sau degradarea publică intenționată a imaginii sale. Amândouă procedurile au avut însă finalitatea urmărită (chiar dacă nu în măsura imaginată de partidul comunist): odată debilitat chiaburul, satul românesc a fost și el afectat. Frângerea coloanei sale vertebrale l-a făcut mult mai vulnerabil în calea tăvălugului transformării colectiviste.

În cadrul procesului de demonizare publică a chiaburimii, presa comunistă a vremii a avut un rol extrem de important. Cu rare excepții, referirea la chiaburi nu este una generică, ci nominalizată, cel mai adesea fiind numite și faptele lor reprobabile (unele considerate, potrivit criteriilor epocii, ca fiind de natură penală). Or, numirea explicită „la gazetă” a cuiva are în lumea rurală, cu deosebire într-o lume rurală abia ieșită din analfabetism, forța unui dat magic. Tendința mentală subiacentă acestui procedeu este aceea de întărire a falsului ca adevăr: ceea ce se scrie „în gazetă” nu poate fi fals. Deci, dacă cineva a fost numit, ba încă cu epitete de genul „șarpe veninos” etc., înseamnă că a făcut el ceva reprobabil (chiar dacă tu, ca privitor de față al personajului, nu ai observat nimic). Sau, cel puțin, dacă nu dai întru totul crezare celor scrise la gazetă, începi să ai măcar o îndoială...

Campania de presă împotriva chiaburilor nu a avut o intensitate egală, cel puțin din perspectiva frecvenței

aparițiilor din presă. Din cele cercetate de noi în perioada anilor 1952-1955, campania a fost deosebit de vehementă în anul 1952 (66 de apariții din totalul de 109 înregistrate de noi) pentru a diminua treptat în anii 1953 și 1954, astfel încât în anul 1955 mai avem doar șapte apariții.

Concomitent, limbajul publicistic diminuează ca vehemență, dispărând treptat epitetul demolator. Scăderea în intensitate a limbajului oficial pare să se datoreze dispariției în martie 1953 a lui Stalin. Dar pot fi și alte motive, precum ar fi o nouă strategie a partidului comunist, mai moderată și mai flexibilă în raport cu satul tradițional. Chiaburul rămâne „dușmanul de clasă” (chiar dacă este tot mai rar numit), dar partidul va fi realizat că dacă vrea să facă colectivizarea, atunci acest proces nu se putea duce până la capăt fără „convingerea” chiaburilor. Dacă la începuturile colectivizării chiaburii sunt excluși explicit și vehement din proces, spre anul 1960 ei devin principalul cal de bătaie al demersului persuasiv (nu de alta, dar dacă ei nu se înscriau în „colectivă” atunci nici majoritatea celorlalți țărani nu o făceau). Chiar debilitat fiind, chiaburul rămâne figura centrală a comunității rurale, „campionul” ei natural.

Altminteri, așa cum arătam anterior, anul 1952 se remarcă prin virulența atacurilor mediatice la adresa chiaburilor.

Într-un articol din nr. 27/6 ianuarie 1952, intitulat „Toate eforturile pentru lichidarea în urmă la colectări” se

arată că „...nu s-au luat la timp măsurile necesare împotriva chiaburilor sabotori și a uneltelor lor...Așa se explică de ce chiaburii Crăciunaș Vasile, Prodan Ioan, Rusu Grigore din comuna Cristolțul-Mare, numai în ultimul timp au fost deferiți justiției noastre populare, care i-a pedepsit pentru sabotarea planului nostru de stat”. În același număr de ziar se relatează despre „Chiaburi pedepsiți de justiția poporului”, recte de Tribunalul Zalău, pentru că „nici până acum nu și-au predat cotele”. Și nu era vorba de pedepse ușoare. „Astfel chiaburii sabotori Jarca Traian și Blazsek Anton din Zalău au fost condamnați la câte doi ani și trei ani de închisoare corecțională și confiscarea tuturor cerealelor găsite asupra lor. La fel, chiaburii Crăciunaș Ioan și Ilieș Vasile din Cristolțul-Mare, Ciurtea Ioan și Buciu Vasile din Cățelușa, au fost condamnați la câte doi ani de închisoare corecțională și confiscarea tuturor cerealelor aflate asupra lor”.

În nr. 29/20 ianuarie 1952 se arată că țărani muncitori din comuna Cristolțul-Mare „se pregătesc din timp pentru însămânțările de primăvară”. Dar „nu același lucru a înțeles chiaburul Ilieș Vasile, căruia deși i s-a atras atenția de către Sfatul Popular local pentru a-și repara uneltele necesare campaniei de primăvară, nici până în prezent nu a început această acțiune”, el trebuind să fie forțat s-o facă.

Un anume referent Romitan de la Sfatul Popular Hida încearcă să-i „acopere” pe chiaburii din satul Miluani, care